

slovenský národopis

2 | 21

VYDAVATEĽSTVO
SLOVENSKÉJ
AKADEMIE VIED 1973

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlíšené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vyniechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com
www.cejsh.icm.edu.pl
www.ceeol.de
www.mla.org
www.ulrichsweb.com
www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

STÚDIE

- Emília Horváthová: Hlavné smery a činnosť Národopisného ústavu SAV od založenia Slovenskej akadémie vied
Viera Urbancová: Zatevné náradie a pracovné techniky na Slovensku
Marta Šrámková: Pokus o strojové zpracovanie baladického typu

MATERIÁLY

- Štefan Kazimír: Historická metrológia a národopisný výskum
Pavol Horváth: Príspevok k dejinám vtáčníctva na hornej Nitre

DISKUSIA — GLOSY

- Martin Slivka: O fenoménoch ľudovosti na príklade analýzy folklórneho divadla

ROZHEADY

- Premeny ľudových tradícii v ČSSR (Adam Prandák)
Nové stanovy Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV (Adam Prandák)
Sympózium o histórii a súčasnom vývoji modrotače (Jarmila Pátková)
19. kongres Zväzu združení folkloristov Juhoslavie (Soňa Burlasová)
Studentská vedecká súťaž (Viera Šebestová)

Na 1. strane obálky: Slameník, postava z fašiangovej burzy v Sliačoch (Liptov). Farebná snímka J. Grussmann, 1969.

- Prvý etnografický seminár poľských a slovenských študentov (Peter Salner) 270

RECENZIE A REFERÁTY

BIBLIOGRAFIA

- 169 Milada Kubová: Bibliografia slovenskej etnografie a folkloristiky za rok 1971 285
183
217 INHALT

STUDIEN

- 227 Emilia Horváthová, Hauptrichtungen und die Tätigkeit des Ethnographischen Institutes seit der Gründung der Slowakischen Akademie der Wissenschaften 169
237 Viera Urbancová, Erntegeräte und Arbeitstechniken in der Slowakei 183
243 Marta Šrámková, Versuch einer maschinellen Bearbeitung eines Balladentypes 217

MATERIALIEN

- 261 Štefan Kazimír, Die historische Metrologie und die ethnographische Forschung 227
265 Pavol Horváth, Beitrag zur Geschichte des Vogelfangs im oberen Nitratal 237

- 267 DISKUSSION — GLOSSEN
RUNDSCHAU
268 BÜCHERBESPRECHUNGEN UND
REFERATE
270 BIBLIOGRAPHIE

Vorderseite des Umschlages: Eine Strohfigur, Gestalt des volkstümlichen Faschingsfestes in der Gemeinde Sliače (Liptov). Farbfoto.

HLAVNÉ SMERY

A ČINNOSŤ NÁRODOPISNÉHO ÚSTAVU SAV OD ZALOŽENIA SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

EMÍLIA HORVÁTHOVÁ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

V tomto roku si pripomíname štvrtstočné jubileum februárového víťazstva prácujúceho ľudu, ktoré prevratným spôsobom zasiahlo do vývoja celej našej spoločnosti a stalo sa medzníkom medzi epochou kapitalizmu a socializmu. „Februárové víťazstvo bolo vyvrcholením národnej a demokratickej revolúcie, dovršením revolučného zápasu robotníckej triedy o definitívne prebojovanie socialistickej cesty.“¹

Nová spoločenská formácia sa začína budovať na zásadách vedeckého socializmu, ktoré boli teoreticky rozpracované v dieľach klasikov marxizmu-leninizmu a prakticky aplikované i overované už pri výstavbe sovietskeho štátu. Ani v jednom predchádzajúcom spoločenskom poriadku nemala a ani nemohla mať veda taký význam ako v spoločnosti, budujúcej socializmus. Už Marx a Engels hodnotili vedu ako historicky hybnú revolučnú silu.²

Socialistický spoločenský poriadok ako progresívna a dosiaľ najvyššia existujúca historicko-spoločenská vývojová formácia má záujem na rozvoji vlastnej vedeckovýskumnej základne, adekvátnej svojim potrebám a perspektívam rozvoja. To sa

u nás výrazne prejavilo hneď v prvých rokoch po Víťaznom februári, okrem iného aj uzákonením Československej akadémie vied a roku 1953 uzákonením Slovenskej akadémie vied.

Dve také významné jubileá, ako je 25. výročie februárového víťazstva a 20. výročie založenia Slovenskej akadémie vied, sú vhodnou príležitosťou k retrospektívному pohľadu na dosiaľ vykonanú prácu na národopisnom pracovisku v rámci SAV a pochopiteľne aj k úvahám o jeho ďalších perspektívach.

Vedeckovýskumná činnosť Národopisného ústavu Slovenskej akadémie vied sa orientuje tak na otázky etnografie, ako aj folkloristiky. Obidve tieto zložky, ktoré zahŕňame pod pojem národopis, majú svoje korene ešte v posledných deceniach 18. storočia.³ Takéto historické zaradenie, pravda, platí len vtedy, ak berieme do úvahy úsilie o teoretické zhodnotenie skúmaných javov, pretože ich samo zaznamenávanie, či už v cestopisoch, kronikách a iných písomných pamiatkach, je podstatne staršie.

Pravda, ani v minulom storočí nestál

¹ Poučenie z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII. zjazde KSC.

² Uvedené stanovisko F. Engels aj priamo formuloval v reči prednesenej nad hrobom Karola

Marxa 17. marca 1883. MARX, K. — ENGELS, B.: Vybrané spisy II. Praha 1950, s. 172.

³ Porovnaj URBANCOVÁ, V.: Počiatky slovenskej etnografie. Bratislava 1970.

ešte národopis u nás na báze profesionálizmu a sporadickú činnosť inteligencie v tejto oblasti motivovali buď vlastenecké pohnútky, buď výlučne súkromné záľuby. Rozvoj samej disciplíny ochromovalo aj to, že medzi jednotlivými generáciami chýbala potrebná kontinuita, a tak každá začínala prakticky od začiatku, bez toho, aby sa dôkladnejšie poučila z výsledkov práce svojich predchodcov a plynule na ne nadviazala. V tejto súvislosti treba hned konštatovať, že príčiny nespočívali v samých pracovníkoch, ktorí vzhľadom na neprajné podmienky, v akých rozvíjali svoju činnosť, stihli vykonať obdivuhodné množstvo práce tak v oblasti zberateľskej, ako aj edičnej a organizačnej, ale v objektívnych podmienkach politicko-spoločenských a hospodárskych.⁴

Situácia sa na Slovensku podstatne nezmenila ani po roku 1921, keď sa na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského založila katedra národopisu.⁵ Aj keď o štúdium tohto odboru bol veľký záujem, absolventi museli hľadať existenčné zabezpečenie v iných oblastiach a národopisnej práci sa opäť mohli venovať iba popri inom zamestnaní.⁶ Až do roku 1945 mali existenčné zabezpečenie súčasne maximálne traja školení etnografi, a to jednak na katedre, jednak v obnovenej Matici slovenskej.

Až po oslobodení sa v bývalej Slovenskej akadémii vied a umení (SAVU) začína uvažovať o zriadení Národopisného ústavu. Tento fakticky vznikol začiatkom roku 1946, keď boli za interných pracovníkov prijatí dr. Mária Kosová rod. Kolecsányi a prof. Rudolf Žatko, ktorý bol súčasne poverený vedením spomínaného pracoviska.⁷ Roku 1949 dochádza v SAVU k rozsiahlej reorganizácii, v rámci ktorej sa aj Národopisný ústav personálne podstatne rozšíril a zmenilo sa aj jeho vedenie. Podľa nového organizačného poriadku stáli na čele akademických ústavov dvaja vedeckí pracovníci. Z nich jeden vo funkcii predsedu mal mať na starosti predovšetkým vedeckovýskumnú oblasť, druhý vo funkcii riaditeľa mal zabezpečovať úsek vedecko-organizačný. Riaditeľom Národopisného ústavu sa v uvedenom roku stal dr. Ján Mjartan a predsedom doc. dr. Andrej Melicherčík. Čoskoro sa stávajú pracovníkmi ústavu aj dr. Andrej Polonec, dr. Soňa Kováčevičová, rod. Žuffová a dr. Božena Filová, rod. Barabášová. Od roku 1950 sa zriadila pobočka ústavu na východnom Slovensku so sídlom v Košiciach, ktorej externým vedúcim bol dr. Michal Markuš a interným pracovníkom Karol Andel.

Netrvalo dlho a sľubná perspektíva ústavu bola čoskoro narušená necitlivým zásahom vtedajších zodpovedných pracovníkov SAVU, ktorí nielenže nechápali potreby slovenskej kultúry, ale dokonca vý-

⁴ Nie je úlohou tohto príspevku venovať pozornosť uvedenému obdobiu. Na ilustráciu stačí uviesť jeden, avšak markantný príklad: Organizačnú prácu v oblasti národopisu začala vyvíjať Matica slovenská, založená roku 1868. No už roku 1875 je táto inštitúcia zrušená. Trvalo takmer dve desaťročia, kým sa roku 1893 podarilo založiť Muzeálnu slovenskú spoločnosť, ktorá v rámci svojich možností venovala pozornosť aj etnografii a folkloristike. Bližšie pozri MICHALEK, J.: Matica slovenská a nás národopis. Slovenský národopis, 11, 1965, s. 489–498. — MICHALEK, J.: Zborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti v dejinách slovenského národopisu. Zborník Slovenského národného múzea, 1967, Etnografia 8, s. 5–22.

⁵ MICHALEK, J.: Národopis na Univerzite Komenského. Slovenský národopis, 17, 1969, s. 185–191.

⁶ Ako typický príklad možno uviesť curriculum vitae dr. Jána Mjartana, jedného z prvých absolventov FFUK. Pozri MELICHERČÍK, A.: Ján Mjartan šesťdesiatročný. Slovenský národopis, 11, 1963, s. 177–180. FILOVÁ, B.: Nestor slovenských národopiscov Ján Mjartan sedemdesiatročný. Slovenský národopis, 20, 1972, s. 1–4. HORVÁTHOVÁ, E.: Ján Mjartan sedemdesiatročný. Vlastivedný časopis, 1972, s. 93–94.

⁷ MJARTAN, J.: Z minulosti Národopisného ústavu Slovenskej akadémie vied. Rukopis v archíve NÚ SAV.

skum jej etnickej špecifíky považovali za prejav buržoázneho nájazdu. V tomto smere sa slovenská etnografia v porovnaní s národnými etnografiami ostatných socialistických krajín dostala do zvláštej až kurióznej situácie. Roku 1951 bol v dôsledku uvedeného stanoviska stav pracovníkov zredukovaný z desiatich pracovníkov na päť a samo pracovisko pod názvom Národopisná sekcia bolo pričlenené k Historickému ústavu SAVU. Súčasne bola zrušená pobočka Národopisného ústavu v Košiciach. Národopisná sekcia si aj v nových podmienkach zachovala relatívnu samostatnosť, čo bolo jednak zásluhou jej vedúceho dr. J. Mjartana, jednak pochopením vedenia Historického ústavu.

Výrazný pozitívny obrat pre vedeckovýskumnú činnosť na úseku etnografie a folkloristiky znamenalo uzákonenie Slovenskej akadémie vied roku 1953. Začiatkom uvedeného roka bola Národopisná sekcia z Historického ústavu vyčlenená a ako samostatné pracovisko premenovaná na Národopisný kabinet. Priaznivé podmienky dovoľovali rýchly rast pracoviska, ktoré takto už v apríli 1955 mohlo Predsedníctvo SAV preradiť medzi ústavy. Vedúcom Národopisného kabinetu, neskôr riaditeľom Národopisného ústavu bol dr. Ján Mjartan, a to až do februára 1958, keď ho v tejto funkcií vystriedala dr. Božena Filová.

Spolu s kádrovým a organizačným budovaním Národopisného ústavu vytvárala a overovala sa jeho základná vedeckovýskumná koncepcia, metódy práce a čoraz vo väčšej miere, v súlade s dosiahnutými poznatkami aj metodológia a teória tohto odboru.

Vedeckovýskumným objektom národnopisu ako historickej spoločenskovednej disciplíny je tá časť tradičnej kultúry, ktorou nositeľom sú ľudové vrstvy spoločnosti. Ako jediná vedecká disciplína skúma ju v celom komplexe, t. j. vo všetkých pre-

javoč materiálnej, spoločenskej a duchovnej kultúry; pravda, nie staticky, ale z hľadiska ich vývoja až ku vzniku triednej spoločnosti, zatiaľ čo staršie, predtriedne, vývojové formácie predstavujú objekt záujmu etnografie ako celok. Etnografia sa tak svoju základnou orientáciou najviac približuje Marxovej známej definícii, podľa ktorej kultúra je súhrn materiálnych a duchovných hodnôt, ktoré ľudstvo vytvorilo v priebehu svojej histórie.

Z uvedeného súčasne vyplýva, že národopis má vlastný triedny pohľad na kultúrny vývoj. Pritom spôsob života a kultúry ľudu neskúma izolované, ale v kontexte s vývojom celej spoločnosti, a to jednak vlastnej a jednak v súvislosti so spôsobom života a kultúry iných národov. Bolito tieto metodologické postupy, z aspektu ktorých pristúpil Fr. Engels k poznatkom všeobecnej etnografie vo svojej práci *Pôvod rodiny, súkromného vlastníctva a štátu*, ktorá dnes patrí ku klasickej, nielen marxistickej, ale súčasne i odborne etnografickej literatúre.

Výsledky uplatnenia uvedených kritérií plnia viaceré významné funkcie:

1. Majú prvoradú dôležitosť pre poznanie zákonitostí vývoja ľudskej spoločnosti, a to nielen v starších, ale aj v novších formáciách.

2. Dokazujú, že za rovnakých podmienok sa jednotlivé formácie vyvíjali nielen rovnako intenzívne, ale že aj charakter ich kultúr je príbuzný. V našom prípade platí toto konštatovanie jednak pre stredoeurópsku oblasť, jednak vzhľadom na spoločný základ je ešte opodstatnejšie pre skupinu slovanských kultúr. Výskumom týchto súvislostí plní etnografia dôležité poslanie na úseku interetnických vzťahov.

3. Objavovanie mnohosti a vyspelosti ľudovej kultúry je významným činiteľom pre upevňovanie pocitu národnej hrdosti a spolupatričnosti s koreňmi tejto kultúry.

4. Ľudová kultúra je dôkazom schopností ľudových vrstiev tvoriť kultúrne hodnoty progresívneho charakteru a súčasne predstavuje jeden zo závažných ukazovateľov etnickej svojbytnosti.

K metodickým zvláštnostiam etnografie patrí aj to, že značnú časť materiálu, s ktorým pracuje, musí najprv dokumentárne zafixovať, t. j. presne a v príslušných súvislostiach zaznamenať a až potom môže nasledovať ďalšie štádium práce, ktoré je pre iné spoločenskovedné disciplíny vlastne prvým, počiatočným. Vzhľadom na tieto okolnosti má národopisný výskum v teréne charakter záchranných výskumov. Toto konštatovanie platilo i v minulosti, pretože tradičná kultúra nikdy nebola raz navždy danou konštantou, ale sa menila tak v jednotlivých javoch, ako aj v ich forme, funkciách a ich vzájomných koreláciách. O to viac je to opodstatnené v súčasnosti, keď značná časť tradičnej kultúry už neprebieha transformačným procesom, ale jednoducho zaniká.

Všetky uvedené momenty sa v plnom rozsahu vzťahujú i na výskum slovenskej ľudovej kultúry. Tradičnú ľudovú kultúru na Slovensku charakterizuje mimoriadna rozmanitosť, vyspelosť a vysoká úroveň a reprezentuje tak jedinečné hodnoty, ktorými ľud štedro prispieval k formovaniu kultúry celonárodnej. Okrem toho má táto ľudová kultúra mimoriadne významné miesto vzhľadom na svoju geografickú polohu, pretože práve tu sa stretávali a prepletali základné slovanské vetvy, t. j. kultúry Slovanov východných, západných a v starších obdobiach i južných. Preto má práve jej poznanie klúčový význam pri riešení celého radu problémov vývoja týchto kultúr. Národopisný ústav si bol vedomý uvedených, ale aj niektorých ďalších faktorov a vychádzal z nich pri určovaní svojej základnej koncepcie. Napriek rôznym ľažkosťam, s ktorými sa viac-menej bežne stre-

távame pri budovaní takýchto inštitúcií, podarilo sa v ústave postupne sústredieť a vychovať tím pracovníkov, ktorí sú dnes uznávanými odborníkmi nielen v celoštátnych reláciách, ale aj medzinárodných.

Od uzákonenia Slovenskej akadémie vied roku 1953, teda počas uplynulých dvadsiatich rokov prebiehala vedeckovýskumná činnosť Národopisného ústavu SAV, pravda, s nevyhnutnými menšími a väčšími korektúrami a s rozličnými termínmi začatia i ukončenia úloh, v podstate v rámci nasledovných problémov:

1. Vývoj ľudovej kultúry na Slovensku,
2. Vplyv industrializácie na tradičnú kultúru,
3. Ľudová kultúra karpatskej oblasti.
4. Kultúra slovenských enkláv v zahraničí a kultúra neslovenských etnických skupín na našom území,
5. Dejiny, metodológia a teória etnografie a folkloristiky.

1.

Vo výskume vývoja ľudovej kultúry na Slovensku zamerala sa dosiaľ hlavná pozornosť na roľníkov, a to z viacerých príčin. Roľníci si vytvárali základy svojej materiálnej, spoločenskej i duchovnej kultúry v období, keď sebestačnosť v každom smeri bola nevyhnutnosťou. Boli teda pôvodcami, nositeľmi i konzumentmi kultúrnych hodnôt. V takto chápanej sebestačnosti predstavuje roľnícka kultúra v európskych podmienkach vrcholné a pokiaľ ide o všeobecnosť a komplexnosť aj posledné vývojové štádium tradičných kultúr. Všetky historicky mladšie vrstvy sa už logicky spezializujú na určité oblasti činnosti, kým v iných smeroch sa stále výraznejšie obmedzujú na úlohu pasívnych konzumentov. Týmto procesom sa súčasne zužoval ich priestor pre adekvátnu tradičnú kultúru. Ako sa jednotlivé spoločenské skupiny vyznačovali pôvodne z roľníckeho stavu, tak

aj ich kultúry majú svoje korene v roľníckej kultúre. Preto bez jej dôkladného poznania nie je možné správne interpretovať ani jednu ďalšiu, vývojove mladšiu kultúru.

Z historického aspektu nie je tento problém nijako jednoduchý, pretože neskôr, v období existencie stavovských a triednych kultúr sa tie navzájom v menšom či väčšom rozsahu ovplyvňovali a v niektorých oblastiach aj prekrývali. Špecializácia bola súčasne prapričinou relatívne včasného zániku podstatnej časti stavovských tradičných kultúr, zatiaľ čo staršia roľnícka kultúra ich v podstate prežila.

V posledných desaťročiach prebieha aj na dedinách rýchly proces kultúrnej integrácie. Preto pracovníci Národopisného ústavu vynakladajú od počiatku zvýšené úsilie na dokumentáciu rapidne zanikajúcich prejavov. Z metodického hľadiska sa postupuje dvoma spôsobmi, a to formou tematických výskumov a formou regionálnych výskumov. Diferencovaný metodický postup má vplyv aj na metodologický a teoretický aspekt.

Formou tematického výskumu sa sledujú určité vybrané javy pokiaľ ide o príčiny, okolnosti a obdobie ich vzniku, ako aj ďalšieho vývoja obsahovo funkčných a formálnych variácií i transformácií, geografické rozšírenie a spoločenskú adaptáciu a vôbec zaradenie do celého komplexu kultúry. Tematický výskum teda smeruje predovšetkým k analýze javov.

Kým tematické výskumy sa realizujú zväčša individuálne, regionálne výskumy sa uskutočňujú kolektívou formou, pričom každý člen tímu má pridelený svoj výskumný úsek. Už v priebehu prác v teréne sa vymieňajú získané poznatky, jednotlivé výsledky sa navzájom konfrončujú predovšetkým kvôli tomu, aby konečný obraz smeroval k syntetickému pohľadu na spôsob života a kultúru skúmaného regiónu a

v porovnaní s inými oblasťami stanovil spoľočné i špecifické diferenciačné prvky.

Časť výsledkov tematických i regionálnych výskumov sa spracovala vo forme štúdií a publikácií. Tie súčasne slúžili ako podklady pre kolektívne práce syntetického charakteru, ako bola časť *Slovaki* v edícii *Narody mira* (Moskva 1964), v sérii *Československá vlastivěda*, zväzok III, *Lidová kultúra* (Praha 1968), *Die slowakische Volkskultur* (Bratislava 1972), *Eudová kultúra* v edícii *Slovensko*, zv. III (v tlači). Z týchto poznatkov sa čerpalo pre príslušné časti diela *Slovník obcí na Slovensku*, pre zostavenie heslára skupiny Národopis pre *Encyklopédii Slovenska*, pri zostavovaní dotazníkov, zameraných na prípravu Etnografického atlasu Slovenska, ako aj špeciálnych metodických príručiek terénnego výskumu a celý rad ďalších prác základného významu.

Vzhľadom na naliehavú potrebu ďalších záchranných výskumov tradičnej kultúry, ako aj vzhľadom na kvantitu dosiaľ získaného materiálu, ostáva ten zväčša uložený v dokumentácii NÚ SAV, kde slúži nielen etnografom, ale aj širokej kultúrnej verejnosti. Jeho kultúrnohistorická hodnota je už dnes značná a zvyšuje sa priamoúmerne s jeho zánikom v teréne. Pritom spracovanie materiálu z terénnych výskumov pre dokumentáciu navonok skresľuje rozsah dosiaľ vykonanej práce v neprospech pracovníkov ústavu.

Širšia verejnosť posudzuje výsledky práce Národopisného ústavu predovšetkým podľa kvantity a kvality publikácej činnosti. Aj keď je nesporne rozsiahla a jej odborná úroveň má vcelku stúpajúcu tendenciu, predstavuje len menšiu časť výsledkov základného výskumu. Menej známe je už to, že dokumentácia NÚ SAV, sústredená v osobitnom oddelení, obsahuje dnes už vyše 100 000 strán textového materiálu, vyše 60 000 fotonegatívov a farebných dia-

pozitívov a temer 5000 kusov kresieb a plánov. Pritom uvedené údaje nezahŕňajú fondy niektorých starších zberateľov, resp. zberateľských akcií, ktoré predstavujú samostatné, zberateľsky uzavreté celky, ako aj písomný, kresbový a fotografický materiál k Etnografickému atlasu Slovenska, ktorý má svoju samostatnú dokumentáciu.

Materiál sústredovaný v oddelení dokumentácie NÚ SAV sa sústavne a cieľavé domene dopĺňa tak, aby zahŕňal čo najviac presných údajov zo všetkých oblastí ľudovej kultúry na Slovensku a slovenskej ľudovej kultúry v zahraničí. Pravda, pre pracovníkov ústavu, by bolo z ich osobného hľadiska oveľa výhodnejšie venovať pozornosť terénnym výskumom len natoľko, na koľko získané poznatky stačia sami odborne spracovať pre publikáčné či iné okamžité výsledky. Avšak každá profesia má svoju etiku a k etike etnografov, ktorí dnes pracujú vo výskume, patrí aj povinnosť sústrediť pre všetky ďalšie generácie čo najviac dokladov o kultúre, ktorú si pracujúci ľud na našom území po stáročia vytváral.

2.

Geografická poloha, niektoré významné faktory v historickom vývoji, predovšetkým vonkajšie kolonizácie, ale aj možnosti uplatnenia historickej komparatistiky ako jednej z nevyhnutných metód národopisnej práce, najmä v súvislosti so štúdiom interetnických súvislostí boli podnetom, ktorého konkrétnou realizáciou bolo založenie Medzinárodnej komisie pre výskum karpatskej kultúry (MKKK). Sídlo tejto komisie je od jej vzniku v roku 1959 pri Národopisnom ústave SAV a na jej práci sa zúčastňujú národopisné inštitúcie ZSSR, Poľska, Maďarska, Rumunska, Bulharska a Juhoslávie.

Organizačne sa komisia rozdeľuje na národné sekcie a v ich rámci pracujú tematické subkomisie. V ČSSR sú subkomisie

pre: a) pastierstvo a poľnohospodárstvo, b) výtvarné umenie a remeslá, c) ľudovú stravu, d) ľudovú architektúru a bývanie, e) spoločenské vzťahy a rodinný život, f) zvykoslovie, g) slovesný folklór, h) hudobno-tanečný folklór.

Výskumy vytypovaných problémov prebiehajú synchronne podľa vopred dohodnutých metodologických aspektov a dosiahnuté výsledky sa každé dva roky konfrontujú na medzinárodných konferenciach a vo forme štúdií sa publikujú v zborníkoch *Ethnographia Carpathica*, ktoré striedavo vychádzajú v členských štátoch MKKK. Doteraz vyšli tri zväzky: r. 1972 v Moskve a Bratislave a r. 1973 v Kijeve. O organizačných otázkach MKKK informuje cudzozáujemný bulletin *Carpatica*, ktorý vydáva medzinárodný sekretariát pri NÚ SAV.

Výsledky doterajších výskumov na širokom karpatskom teritóriu poskytujú veľa možností pre riešenie spoločných problémov zainteresovaných krajín, aj pre výmenu konkrétnych pracovných skúseností tak v oblasti poznávania reálií, aj ich teoretického vyhodnotenia.

3.

Ďalší okruh vedeckovýskumnej činnosti sledoval vplyvy industrializácie na tradičnú kultúru. Problémovo bola pozornosť zameraná na dve základné otázky, a to na vplyv industrializácie na kultúru roľníkov a jej súčasnú štruktúru a na kultúru tých spoločenských vrstiev, ktoré boli v istom zmysle produkтом industrializácie, teda predovšetkým na spôsob života a kultúru robotníkov.

Druhá otázka sa opäť rozčlenila na viacero problémových oblastí:

- a) poľnohospodárski robotníci,
- b) roľníci, pre ktorých bola práca v priemysle doplnkovým zamestnaním, pričom zarobené peniaze investovali do obydlia a poľnohospodárstva,
- c) robotníci, pre ktorých bolo poľnohos-

podárstvo doplnkovým zamestnaním, predovšetkým ako zdroj základnej časti potravín,

d) robotníci, ktorí žijú výlučne zo zárobku v priemysle, a to jednak v tradičných robotníckych centrách, jednak v novovznikajúcich priemyselných oblastiach.

Pri výskume uvedenej — pre národopisovej problematiky bolo potrebné rozpracovať predovšetkým metódu práce. Už v priebehu prvých výskumov sa ukázalo, že tieto otázky nie je možné sledovať v takom komplexe, ako napr. tradičného kultúru roľníkov, ale iba vybrané javy, ktoré sa menia podľa povahy tej-ktorej skupiny. Prvou a aj z celoštátneho hľadiska priekopníckou prácou v tomto smere bola monografia *Banícka dedina Žakarovce*, ktorej koncepciu pripravili dr. B. Filová a dr. J. Mjartan. V spomenutej monografii kolektív autorov spracoval spôsob života a kultúru jednej zo spišských obcí, v ktorej tradičným zamestnaním mužov bolo baníctvo, kym ženy sa venovali poľnohospodárstvu. Tento spôsob koexistencie dvoch základných zdrojov obživy sa veľmi zaujímavo odrazil v celom živote obce a vo všetkých zložkách jej kultúry, v ktorej sa organicky stmelili zložky roľníckych a robotníckych tradícií.

Ďalšou prácou, ktorá ostala, žiaľ, v rukopise, bola rozsiahla monografia Štefana Apáthyho, *Šaca I., II., III., IV.* Autor v nej spracoval výsledky niekoľkoročných výskumov, pri ktorých sledoval premenu prímestskej roľníckej obce na súčasť východoslovenského priemyselného centra (Východoslovenské železiarne) a odraz tejto zmeny na spôsob života tunajšieho obyvateľstva. Vo výskume súčasnej kultúry v oblasti Kysúc, ktorým sa od roku 1966 zaoberá dr. A. Prandta, sledujú sa príčiny zmien v tradičnej kultúre uvedenej oblasti.

K výsledkom štúdia spomínaného okruhu otázok patrí aj celý rad štúdií, uverej-

nených v našich i zahraničných odborných časopisoch a zborníkoch. Dobré metodologické výsledky, ktoré sa v tomto smere dosiahli, boli kladne hodnotené na medzinárodných sympóziách a konferenciach a odrazili sa aj v recenziách publikovaných prác.

4.

Ďalší okruh vedeckovýskumných úloh predstavujú slovenské enklávy v zahraničí a inoetnické skupiny na Slovensku. V tejto problematike ide vlastne o dve tematické podskupiny, ktoré však majú spoločné východiskové aspekty. Výskumom ľudovej kultúry slovenských enkláv v zahraničí sa saturujú viaceré základné požiadavky. Prvú predstavuje základný výskum a dokumentácia javov, ktoré zanikajú jednak vplyvom celkového súčasného vývoja, jednak v podmienkach inoetnického obkľúčenia. Tento moment súčasne umožňuje sledovanie procesu etnickej integrácie a akulturácie, a to v rozličných podmienkach, a tým súčasne aj spoznávanie zákonitostí etnických procesov.

Iný význam výskumu slovenských enkláv v zahraničí spočíva v tom, že si ony vo svojom spôsobe života zachovali mnohé historicky staršie prejavy, a preto sú dôležité pre historickú rekonštrukciu vývoja slovenskej ľudovej kultúry.

Prieskumy a výskumy tejto problematiky sa realizovali predovšetkým v Juhoslováii a v Maďarsku, menej aj v Rumunsku a Bulharsku a pokračuje sa v nich.

Spomenuté vedeckovýskumné hľadiská sa odrazili aj v dosiaľ publikovaných prácach, v ktorých sa kultúra enkláv interpretuje alebo samostatne, alebo sa vleňuje do prác, zameraných na slovenskú ľudovú kultúru ako celok.

Diferencovane sa postupovalo pri výskume inoetnických skupín na Slovensku. Národopisný výskum obcí s maďarským oby-

vateľstvom sa realizoval v spolupráci s maďarskými etnografiemi na základe reciprocity a medziústavných dohôd. Spoločne s pracovníkmi Maďarského národopisného múzea v Budapešti skúmali pracovníci Národopisného ústavu vybrané javy v našej banickej obci Rudná. Výsledky tohto výskumu budú publikované v rovnomennej monografii. Okrem toho maďarskí etnografi a folkloristi uskutočnili väčší počet monodramatických výskumov v obciach s maďarským obyvateľstvom na našom území.

V spolupráci s externými pracovníkmi, predovšetkým z Univerzity P. J. Šafárika v Prešove, prebieha výskum Ukrajincov-Rusínov na východnom Slovensku. Výskumu ďalšej slovanskej etnickej skupiny, Chorvátov, sa okrem dr. S. Burlasovej z NÚ SAV venovali pracovníci Instituta za narodnu umietnosť v Záhrebe a Národopisnej katedry univerzity v Záhrebe.

Národopisný ústav SAV sa ako prvá vedecká inštitúcia v Československu začal zaoberať výskumom Cigánov. Tento náročný výskum začal sa ešte roku 1951 a sledoval viaceré ciele. Predovšetkým bolo potrebné objasniť niektoré otázky genézy a podmienok historického vývoja tejto skupiny, najmä v súvislosti s objasnením príčin nápadne nízkej životnej úrovne jej príslušníkov. Na predpokladoch pozitívneho zistenia tejto súvislosti boli postavené ďalšie ciele výskumu, predovšetkým zistenie zákonitostí vývoja ich kultúry, a tým získanie možností jej ďalšieho usmernenia. Okrem toho bolo potrebné určiť, či ide o skupinu sociálnu alebo etnickú, ktorej kategórie a s akými perspektívami ďalšieho vývoja. Možno konštatovať, že aj túto úlohu ústav úspešne vykonal, pretože teoretické rozpracovanie tejto problematiky je v súčasnosti východiskom pre praktické riešenie cigánskej otázky v ČSSR.

5. Výskum dejín a teórii národopisu

Základné výsledky vedeckovýskumnej práce vyúslovali v poslednej skupine úloh, zahrnutých pod spoločný názov dejiny a teória národopisu. Práve výskum najstarších dejín národopisu, ktorému sa venuje dr. Viera Urbancová, priniesol až prekvapujúce výsledky. Ukazuje sa, že etnografické práce na Slovensku z konca 18. a začiatku 19. storočia boli z celoeurópskeho hľadiska na pozoruhodnej úrovni a mnohé postuláty a kritériá najmä na metodické postupy, ale aj výskumné ciele, sú dodnes platné. Posledné dve tretiny minulého storočia a prvá tretina 20. storočia z metodologického a teoretického hľadiska podstatnejšie neobohatili naše poznatky a zväčša sa obmedzili na nesystematický zber materiálu. Viac-menej skromne sa uplatnila škola komparatívna, pozitivistická a o niečo výraznejšie funkčno-štrukturalistická.

Až po II. svetovej vojne a najmä v posledných dvoch desaťročiach možno konštatovať kvalitatívne zmeny aj v tejto oblasti. Od prvých rokov svojej existencie realizoval Národopisný ústav SAV teoretické školenia, na ktorých sa kriticky rozoberali základné smery buržoáznych teórií a na druhej strane si pracovníci ústavu prehľbovali marxistický pohľad na vlastnú vedecko-výskumnú oblasť. Popri základných dielach marxizmu-leninizmu venovali špeciálnu pozornosť tým práciam Marxa a Engelsa, v ktorých práve na základe poznatkov etnografie demonštrovali správnosť historicko-materialistického pohľadu na vývoj ľudskej spoločnosti, rovnako ako prácam V. I. Lenina, venovaným etnickej problematike. Ďalší prameň predstavovali práce vedcov socialistických krajín, s ktorými ústav nadviazal rozsiahle pracovné kontakty.

Na roky 1971–1975 bol vypracovaný plán úloh, ktorý čiastočne nadvázuje na

výsledky predchádzajúceho obdobia, pričom súčasne reaguje na aktuálne potreby kultúrno-spoločenské a vedecké, ako aj na požiadavky medzinárodnej spolupráce socialistických krajín. Z nových úloh spomenieme aspoň Etnografický atlas Slovenska (EAS) a Etnografiu slovanských národov.

Cieľom Etnografického atlasu Slovenska je dokumentácia geografického rozšírenia základných javov ľudovej kultúry na území Slovenska. Terénnne výskumy sa robia v 250 lokalitách na základe dotazníkov, ktoré zahŕňajú 160 tém. Každoročne sa spracováva 60 lokalít, z čoho približne polovica pripadá na externých spolupracovníkov ústavu. Po roku 1975 sa začne s kartografickým spracovaním získaného materiálu pre publikačné účely.

Začiatkom roku 1971 podpísala Akadémia vied ZSSR s Akadémiami vied Bulharska a Československa na roky 1971–1975 dohodu o spolupráci na problémy *Etnokultúrne vzťahy slovanských národov*. Na základe tejto dohody Institut etnografie AN ZSSR ponúkol Národopisnému ústavu SAV, ďalej akademickým pracoviskám Poľska, Bulharska, NDR a Juholávie spoluprácu na úlohe *Etnografia slovanských národov*. Na porade, ktorú na požiadanie zahraničných partnerov zvolal NÚ SAV, bola dohodnutá už základná koncepcia a formy realizácie tohto diela.

S vedeckovýskumnou činnosťou úzko súvisí činnosť vedecko-organizačná. Vhodná organizácia vedeckej práce je dnes už nevyhnutným predpokladom progresívneho a efektívneho riešenia úloh, najmä takých, na ktorých sa zúčastňuje väčší počet nie len interných, ale aj externých spolupracovníkov a inštitúcií. Od roku 1971 je Národopisný ústav SAV hlavným koordinačným pracoviskom vedeckého výskumu v oblasti národopisu v rámci štátneho programu vedeckého výskumu pre celú ČSSR,

čo opäť kladię zvýšené nároky nielen na koncepciu práce, ale aj na jej vedecko-organizačné zabezpečenie.

V súčasnosti prebieha práca v ústave v rámci troch oddelení, a to:

1. Oddelenie etnografie so špecializáciami na ľudové staviteľstvo, interiér, ľudovú stravu, odev, poľnohospodárstvo, koristné a zberné hospodárstvo, domácu výrobu a ľudové remeslá, výtvarný prejav, spoľočenské vzťahy, rodinný život, zvykoslovie, poverové predstavy, demonológiu, etnomedicínu, dejiny a teóriu etnografie.

2. Oddelenie folkloristiky so špecializáciami: ústna prozaická tvorba, poetická tvorba, balady, ľudová pieseň, dramatický prejav, paremiológia, dejiny a teória folkloristiky.

3. Oddelenie dokumentácie s úsekmi: dokumentácia textov, dokumentácia foto, filmov a diapositívov, dokumentácia grafická, knižnica, bibliografia a ako organizačne samostatný úsek dokumentácia materiálu pre Etnografický atlas Slovenska.

Na niektorých úlohách pracujú oddelenia samostatne, iné si zase vyžadujú vytváranie tímov, v ktorých sú podľa potreby zastúpení etnografií aj folkloristi. V každom prípade sa organizácia práce podrobuje výskumným cieľom, a nie opačne.

Vedeckoorganizačnú náplň majú aj ustanovizne, ktoré pôsobia priamo pri Národopisnom ústave SAV. K významnejším z nich patria nasledovné:

1. Sekretariát Medzinárodnej komisie pre štúdium ľudovej kultúry v Karpatoch (MKKK). Sekretariát rozvíja spoluprácu s národopisnými ústavmi všetkých socialistických štátov. Organizuje medzinárodné sympóziá a konferencie a vydáva informačný bulletin *Carpatica*.

2. Pri ústave je aj Sekretariát česko-slovenskej sekcie Medzinárodnej komisie pre štúdium ľudovej kultúry Karpát. Sek-

retariát rozvíja spoluprácu s národopisnými ústavmi v ČSSR a sleduje prácu jednotlivých subkomisií.

3. Národoisný ústav SAV je sídlom sekretariátu Slovenskej národopisnej koordinačnej rady, ktorá má funkciu Odbornej komisie pre národopis pri Vedeckom kolégiu histórie SAV.

4. Centrum etnografického atlasu Slovenska spolupracuje s 22 celoslovenskými a regionálnymi inštitúciami. Zhromažďuje národopisný materiál z 250 lokalít, rovnomerne rozložených po celom Slovensku na základe stanovených 160 tém.

5. Slovenská národopisná spoločnosť pri SAV združuje 114 riadnych, 173 dopisujúcich, 10 kolektívnych a 7 čestných členov. Má odbočky v Martine a v Košiciach.

Na druhej strane pracovníci ústavu spolupracujú s viacerými medzinárodnými organizáciami a inštitúciami alebo sú aj ich členmi. Medzi takéto organizácie patrí Stála rada medzinárodnej únie antropológov pri UNESCO (L'USAIE) a Société Internationale de Ethnologie et de Folklore (SIEF). Viacerí pracovníci ústavu sú četnými členmi zahraničných národopisných spoločností, konkrétnie poľskej, maďarskej a juhoslovanskej.

Uplynulé dve desaťročia sa pozitívne odrazili aj v pomere rozsiahlej edičnej a publikáčnej činnosti. Ústredným orgánom slovenskej etnografie a folkloristiky je časopis Slovenský národopis, ktorý vychádza od roku 1952. Funkciu hlavného a výkonného redaktora, ako aj približne polovicu členov redakčnej rady zastávajú vždy interní pracovníci ústavu. Časopis vychádza 4 razy do roka v celkovom rozsahu 672 tlačených strán. O jeho odbornej a ideovej úrovni okrem kladných recencii svedčia aj dve ceny SAV, a to za 3. číslo 9. ročníka, venované 40. výročiu založenia KSČ a 3. číslo 12. ročníka, venované 20. výročiu SNP. Časopis Slovenský národopis

má výmenu s viac ako 300 prevažne zahraničnými inštitúciami.

Dalej ústav vydáva bulletin MKKK Carpathica, redakčne i autorsky sa zúčastňuje na medzinárodnom časopise DEMOS, ktorý vydáva Nemecká akadémia vied v Berline, spolu s Národopisným odborom SNM v Martine vydáva orgán Slovenskej národopisnej koordinačnej rady Národopisné informácie a autorský sa zúčastňuje na vydávaní medzinárodnej bibliografie, ktorá z prostriedkov UNESCO vychádza v Berne.

Do konca minulého roku publikovali pracovníci NÚ SAV v našich a zahraničných odborných časopisoch a zborníkoch vyše 1000 štúdií. Do tohto počtu nie sú, prirodzene, zahrnuté drobné správy a popularizačné články.

Obsahlejšie práce vychádzajú vo forme publikácií, a to jednak v odbornej edícii Práce Národopisného ústavu SAV, alebo v novšej vedecko-populárnej edícii Klenotnica slovenskej ľudovej kultúry, aj v edícii Slovenskej národopisnej spoločnosti, ďalej mimo edícii a príležitostne v edících iných vydavateľstiev. Autormi prevažnej väčšiny publikácií spomenutých edícii sú interní pracovníci, resp. pracovníci, ktorí počas výskumov a koncipovania boli zamestnancami NÚ SAV (Š. Apáthy, A. Melicherčík, J. Podolák). Práce externých spolupracovníkov boli v ústave oponované, zredigované, neraz i podstatne upravené a do značnej miery čerpajú z dokumentačných fondov ústavu.

V uvedených edíciah, ale aj mimo nich ide o nasledovné publikácie:

1. Andrej Melicherčík. *Jánošíkovská tradícia na Slovensku*. Bratislava 1952. — Juraj Jánošík, hrdina protifeudálneho odboja slovenského ľudu. Praha, Naše vojsko 1956. (Vyšlo súčasne v slovenčine a v češtine.) — Prepracované vydanie, Martin, Osveta 1963. — Jánošík-Junošík. Bratislava, SVKL 1963. — *Protifeudálny odboj a jánošíkovská tradícia na Slovensku*. Bratislava SVČS, Osvetový ústav 1963.

2. Kolektív, *Banícka dedina, Žakarovce*. Vedecký redaktor Ján Mjartan. Bratislava, Vydatelstvo SAV, 1956. Odmenená cenou SAV za r. 1956.
3. Jozef Markov, *Slovenský ľudový odev v minulosti*. Bratislava, SVKL 1956. — Jozef Markov, *The Slovak national Dress in the Centuries*. Prague, Artia 1956. *Slowakische Volkskleidung der Vergangenheit*. Prag, Artia 1956.
4. Soňa Kovačevičová, *Ludový odev v hornom Liptove*. Bratislava, SVKL 1956. — Práca odmenená cenou SAV za rok 1956.
5. Rudolf Bednárik, *Pastierske rezábarske umenie*. Bratislava, SVKL 1956.
6. Viera Nosáľová, *Ludový odev v Helpe a Pohorelej*. Bratislava, SVKL 1956. — Odmenené cenou SAV.
7. Jarmila Pátková, *Ludový odev v okoli Trnavy*. Bratislava, SVKL 1957.
8. Ján Komorovský, *Král Matej Korvín v ľudovej prozaickej slovesnosti*. Bratislava, SAV 1957.
9. Ester Plicková, *Hrnčiarstvo v Pozdišovciach*. Bratislava, SVKL 1959. Odmenené cenou SAV.
10. Jozef Ľudovít Holuby, *Národopisné práce*. Zostavil a úvod napísal Ján Mjartan. Bratislava, SAV 1958.
11. Andrej Melicherčík, *Slovenský folklór*. Chrestomatia. Bratislava, SAV 1959.
12. Kolektív, *Ludové staviteľstvo a bývanie na Slovensku*. Vedecký redaktor Ján Mjartan. Bratislava, SAV 1963.
13. Viera Gašparíková, *Michal Vdovec v histórii a folklóre gemerského ľudu*. Bratislava, SAV 1964. — *Zbojník Mišo Vdovčík*. Bratislava, Mladé letá 1966. — Odmena Vydatelstva Mládej letá za rok 1966.
14. Emília Horváthová, *Cigáni na Slovensku*. Historicko-etnografický náčrt. Bratislava, SAV 1964. — Odmenené cenou SAV.
15. Rudolf Bednárik, *Slováci v Juhoslávii*. Bratislava, SAV 1964. 2. vydanie, tamtiež, 1966.
16. Kolektív, *Horehrónie I. — kultúra a spôsob života ľudu*. Vedecký redaktor Ján Podolák. Bratislava 1969. — Odmenené cenou SAV.
17. Viera Urbancová, *Počiatky slovenskej etnografie*. Bratislava, SAV 1970. — Publikácia odmenená cenou SAV.
18. Kolektív, *Slavistika — Etnografia — Folkloristika*. Vedecký redaktor Ján Mjartan. Bratislava, SAV 1970.
19. Soňa Kovačevičová — Bedrich Schreiber, *Ludové plastiky*. Bratislava, SAV 1971.
20. Milada Kubová, *Bibliografia slovenskej etnografie a folkloristiky za roky 1960—1969*. Bratislava, SAV 1971.
21. Kolektív, *Die slowakische Volkskultur*. Vedecká redakcia Emílie Horváthová a Viera Urbancová. Bratislava, SAV 1972. — Práca odmenená cenou SAV.
22. Kolektív, *Etnografia Carpatica I*. Vedecký redaktor Ján Mjartan. Bratislava, SAV 1972.
- 23.—24. *Slovenské ľudové rozprávky I.—IV*. Vedecký redaktor Rudolf Žatko. Výber Božena Filová. Komentáre Viera Gašparíková. Rukopis v redakcii Vydatelstva SAV.
25. Kolektív, *Acta ethnologica slovaca I*. Vedecký redaktor Božena Filová. Rukopis v redakcii Vydatelstva SAV.
26. Kolektív, *Horehrónie II. — kultúra a spôsob života ľudu*. Redaktori Božena Filová a Ján Mjartan. V tlači.
27. Kolektív, *Ethnografia Carpatica II*. Vedecký redaktor Ján Mjartan. Rukopis vo Vydatelstve SAV.
- V EDÍCIÍ KLENOTNICA SLOVENSKEJ ĽUDOVEJ KULTÚRY:
28. Ján Podolák, *Pastierstvo v oblasti Vysokých Tatier*. Bratislava, SAV 1967. — Cena SAV.
29. Soňa Burlasová, *Ludové balady na Horehróni*. Bratislava, SAV 1969. — Odmenené 2. cenou na knižnej žatve 1970. — Odmenené Zväzom slovenských skladateľov. — Cena SAV.
30. Elena Holécziová, *Výšivka v oblasti Trnavy*. Bratislava, SAV 1968.
31. Ondrej Demo — Oľga Hrabalová, *Žatevné a dožinkové piesne*. Bratislava, SAV 1969.
32. Ema Kahounová, *Ludové vinohradnicke stavby a lisy*. Bratislava, SAV 1969. — Cena SAV.
33. Pavol Michalides, *Ludové hračky na Slovensku*. Bratislava, SAV 1972.
34. Rudolf Bednárik, *Cintoriny na Slovensku*. Bratislava, SAV 1972.
35. Helena Johnová, *Ludové šperky na Slovensku*. Bratislava, SAV 1973.
- V EDÍCIÍ SNS VYŠLI DOSIAĽ NASLEDOVNE PRÍRUČKY INTERNÝCH PRACOVNIKOV NÚ:
36. Kolektív, *Triedenie národopisného materiálu a jeho dokumentácia v múzeách*. Rotaprint. Bratislava 1960.
37. Ján Podolák, *Spôsoby chovu hospodárskych zvierat*. Návod na etnografický výskum. Bratislava, SAV 1962.
38. Kolektív, *Czech and Slovak Folk Song, Music and Dance*. Bratislava 1962.
39. Rudolf Žatko, *Výberová bibliografia ľudovej kultúry karpatskej oblasti*. Vyšlo ako príloha správ SČN a SNS v r. 1962.
40. Viera Urbancová, *Návod na etnografický výskum poľnohospodárstva*. Zvolen 1965.
41. Jarmila Paličková-Pátková, *Návod na etnografický výskum výroby a spracovania textilných vláken na Slovensku*. Zvolen 1965.
42. Emilia Horváthová, *Stručný dotazník na výskum ľudového liečenia*. Zvolen 1969.
43. Emilia Horváthová, *Návod na výskum rodinných zvykov*. Zvolen 1971.
- V INÝCH EDÍCIÁCH A MIMO EDÍCIÍ:
44. Kolektív, *Slovaci*. V edícii *Narody mira*. Etnografičeskie očerki. Národy zarubežnoj Evropy I. Moskva, Nauka 1964. — Odmenené cenou SAV.

V INÝCH VYDAVATEĽSTVÁCH VYŠLI EŠTE
TIETO KNIZNÉ PUBLIKÁCIE PRACOVNÍKOV
NU SAV:

45. Kolektív, *Slovenská ľudová kultúra*. In: *Československá vlastiveda*, díl III. Lidová kultura, Praha, Orbis 1968. — Práca odmenená cenou SAV. — Roku 1969 bola práca vyznamenaná I. cenou Giuseppe Pitreho v Palerme. Cena sa udeľuje každé tri roky za najlepšie kultúrno-historické práce celosvetovej produkcie.

46. Kolektív, *Ľudová kultúra*. V edícii *Slovensko*. Vedecká redakcia Božena Filová a Ján Mjartan. Obzor, Bratislavá, v tlači.

47. Rudo Brtňa — Viera Gašparíková, *Perečko belavé, červený dolomán*. Praha, Naše vojsko 1955.

48. *Slovenské ľudové umenie I.—II.* Spoluautori Mária Kosová a Soňa Kovačevičová. Bratislava, Tatran 1954.

49. Mária Kosová, *Děvče z pštrosího vejce. Černošské pohádky z Afriky*. Preložil V. Stanovský. Praha 1969. — Výber urobila a prerozprávala Mária Kosová.

50. Soňa Kovačevičová, *Ľudová plastika na Slovensku*. Výstavy Slovenského národného múzea. Bratislava 1967.

51. Ján Mjartan, *Jozef Ludovit Holuby*. Martin, Osveta 1963.

52. Ján Mjartan, *Ľudové rybárstvo na česko-slovenskom Pomorave*. Uherské Hradiště 1967.

53. Ester Plicková, *Banská Štiavnica*. Osveta, Martin 1957.

54. Ester Plicková, *Dunaj v Československu*. Bratislava, Obzor 1965.

55. Ester Plicková — Vladimír Scheufler, *Ľudová hrnčiara v Československu*. Uherské Hradiště 1966.

56. Pavol Stano, *Bibliografia Liptova*. Matica slovenská 1968.

57. Pavol Stano, *Bibliografia slovenského ľudového výtvarného umenia II.* Martin 1973.

58. Viera Gašparíková a kol., *Spievajúca lipka*. Vo verzii slovenskej, českej, poľskej, nemeckej a lužicko-srbskej vydala Domovina, Budyšín 1972.

tácie, expertízy, posudkovú činnosť, spoluprácu s Ministerstvom kultúry, Ministerstvom práce a sociálnych vecí, s múzeami, so všetkými domácimi a mnohými zahraničnými národopisnými inštitúciami a spoločnosťami, s Ústredím ľudovej umeleckej výroby, so súbormi ľudovej umeleckej tvorivosti, s rozhlasom, televíziou, s redakciami a edičnými radami vydavateľstiev a s rozličnými ďalšími kultúrno-osvetovými inštitúciami.

V súčasnom období má Národopisný ústav veľmi priaznivé vekové zloženie pracovníkov, čo sa pozitívne odráža na rastúcej spoločenskej zaangažovanosti pracoviska a na celom rade ďalších ukazovateľov.

Záverom je potrebné uviesť, že nebolo zámerom tohto príspevku podať vyčerpávajúci výkaz činnosti ústavu za uplynulé obdobie, a to práve vzhľadom na jej rozsiahlosť a mnohostrannosť. Avšak aj z toho, čo tu bolo aspoň naznačené, celkom jednoznačne vyplýva, že vedeckovýskumná činnosť v oblasti národopisu sa nikdy predtým nerozvíjala v takých priaznivých podmienkach, aké jej poskytla práve jubilujúca Slovenská akadémia vied.

Toto nás zaväzuje aj do budúcnosti, pretože pred nami je ešte veľa práce na úseku poznávania ľudovej kultúry a jej vývoja. Pravda, imanentnosť poznania nemá len ethnografia, ale veda vôbec. Bol to práve F. Engels,⁸ ktorý pri rozbore Heglovej filozofie konštatoval, že pravda spočíva v samom procese poznania, v dlhom dejinnom vývoji vedy, ktorá stúpa od nižších stupňov poznania stále k vyšším, bez toho, že by nájdením tzv. absolútnej pravdy niekedy dospela k bodu, od ktorého by už nemohla ísť ďalej.

Další úsek činnosti pracovníkov ústavu predstavovala od počiatku pedagogická činnosť. Viacerí pracovníci ústavu prednášajú na vysokých školách, predovšetkým na Katedre etnografie a folkloristiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Významná je funkcia ústavu ako školiaceho pracoviska pre všetky druhy špecializácie v obore etnografie a folkloristiky.

Z ostatných oblastí je potrebné aspoň menovite spomenúť rozsiahlu vedecko-popularizačnú činnosť, ďalej početné konzul-

⁸ MARX, K. — ENGELS, B.: c. d., s. 377.

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ИНСТИТУТА ЭТНОГРАФИИ САН С НАЧАЛА СУЩЕСТВОВАНИЯ СЛОВАЦКОЙ АКАДЕМИИ НАУК

Резюме

В 1953-м году произошло узаконение Словацкой академии наук как научного учреждения первенствующего значения на территории Словакии. Среди первых институтов, существующих в рамках САН, появился и Институт этнографии. Двадцатилетний юбилей Словацкой академии наук по этой причине представляет собой удобный случай для подведения итогов предыдущей деятельности Института этнографии и для рассуждения о его грядущих перспективах.

Из ретроспективного обозрения вытекает, что Институт в своей научно-исследовательской деятельности сосредоточивал свои силы и стремления главным образом на следующие округи проблем: 1. Развитие народной культуры в Словакии, 2. Народная культура в Карпатской области, 3. Влияние индустриализации на традиционную культуру, 4. Культура словацких энклав за границей и культура несловацких этнических групп на территории Словакии, 5. История, методология и теория этнографии и фольклористики.

Итоги работы на приведенных секторах отражены так в текстовых и иллюстративных материалах, специально обработанных в отделении документации ИЭ САН, как и в многочисленных статьях и публикациях, авторами которых являются работники Института. Говоря более конкретно — число статей содержит более 1000 библиографических заметок, в то время как число книжных публикаций не менее 60.

Регулярность хода работы на каждом из приведенных секторов является итогом систематического методического и, прежде всего, теоретического переоценивания достигнутых результатов, послуживших постулацией для дальнейшей деятельности. На службу всему этому создавались совещания, конференции и симпозиумы, на которые

наш институт — по мере надобности и по мере своих возможностей — приглашали отечественных и иностранных специалистов из разных институтов. Вместе с тем работники Института активным способом участвовали на ряде таких же предприятий дома и за границей.

Дальнейшую область деятельности работников Института представляла с самого начала педагогическая деятельность. Большее число работников Института читает лекции на высших учебных заведениях, прежде всего на Кафедре этнографии и фольклористики Философского факультета Университета им. Я. А. Коменского. Важно и функционирование Института в качестве места подготовки аспирантов всех видов специализаций в области этнографии и фольклористики.

Что касается остальных областей, необходимо, хоть в общем, вспомнить широкую научно-популяризаторскую деятельность, далее многочисленные консультации, экспертизы, отзывы на книги, сотрудничество с Министерством культуры, Министерством социальных дел, с музеями, с многими этнографическими учреждениями дома и за границей, с этнографическими обществами, с Центром народных искусственных изделий, с ансамблями массовой художественной самодеятельности, с радиокомитетом, телевидением и различными дальнейшими культурно-просветительными учреждениями.

На базе достигнутых результатов был Институт этнографии в 1971 г. провозглашен главным координационным рабочим местом этнографического исследования на территории всей ЧССР в рамках Государственной программы научного исследования. Этот факт принес новые проблемы для Института, но и новые импульсы и возможности. Их реализация будет опять вкладом для всей нашей культуры.

1. Slovenskí roľníci z 15. stor. Oltárna maľba z kostola v Sásovej. Repro z publ. Magyar művelődéstörténete. II.

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Словацкой Академии Наук
Год издания 21, 1973, № 2

Издается четыре раза в год

Издательство Словацкой Академии Наук
Редакторы Д-р Божена Филова и Павол Стano
Адрес редакции Братислава, Клеменсова 27

SLOWAKISCHE VOLSKUNDE

Zeitschrift der Slowakischen Akademie der
Wissenschaften

Jahrgang 21, 1973, Nr. 2. Erscheint viermal im
Jahre

Herausgegeben vom Verlag der Slowakischen
Akademie der Wissenschaften

Redakteure Dr. Božena Filová und Pavol Stano
Redaktion Bratislava, Klemensova 27

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Slovak Academy of Sciences
Volume 21, 1973, No. 2.

Published quarterly by the Slovak Academy of
Sciences

Managing Editors Dr. Božena Filová and Pavol
Stano

Editor Bratislava, Klemensova 27, Czechoslovakia

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Académie slovaque des sciences

Anné 21, 1973. No. 2. Parait quatre fois par an
Aux Editions de l'Académie slovaque des sciences

Rédacteurs: Dr. Božena Filová et Pavol Stano
Rédaction Bratislava, Klemensova 27

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

Časopis Slovenskej akadémie vied
Ročník 21, 1973, číslo 2. — Vychádza štyri razy
do roka

Vydáva Vydatelstvo Slovenskej akadémie vied
Hlavná redaktorka dr. Božena Filová
Výkonný redaktor Pavol Stano

Redakčná rada: Prof. dr. Rudolf Bednárik, dr.
Soňa Burlasová, dr. Emília Horváthová, dr. Soňa
Kovačevičová, dr. Jaroslav Kramařík, dr. Michal
Markuš, doc. dr. Ján Michálek, dr. Ján Mjartan,
dr. Štefan Mruškovič, dr. Viera Nosáľová, doc.
dr. Ján Podolák

Výtvarná redaktorka Viera Miková

Redakcia: Bratislava, Klemensova 27

Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného po-
vstania, n. p., Martin

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné predplatné
Kčs 80,—

Výmer SÚTI č. 8/6

Rozširuje Poštová novinová služba, objednávky
a predplatné prijíma PNS — ústredná expedícia
tlače, administrácia odbornej tlače, Gottwaldovo
nám. 48, Bratislava. Možno objednať aj na každej
pošte alebo u doručovateľa. Objednávky do za-
hraničia vybavuje PNS — ústredná expedícia
tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII

© by Vydatelstvo Slovenskej akadémie vied
1973

Distributed in the Socialist countries by SLOV-
ART Ltd., Leningradská 11, Bratislava, Cze-
choslovakia. Distributed in West Germany and
West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-
8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepublik
Deutschland. For all other countries, distribution
rights are held by JOHN BENJAMINS, N. V.,
Periodical Trade, 54 Warmoesstraat, Amsterdam,
Netherlands.